

До разової спеціалізованої ради ДФ 58.053.027
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата педагогічних наук, доцента кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка**

Жаркової Ірини Іванівни

**на дисертаційне дослідження Чикурової Ольги Ярославівни на тему:
«Формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів
початкової школи засобами комп'ютерних технологій»,
подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 013 Початкова освіта**

Актуальність теми дослідження. В умовах реформування і модернізації початкової освіти важливим завданням є підвищення ефективності навчальної діяльності молодших школярів, формування їхньої пізнавальної активності і самостійності, розвиток особистості школяра, який передбачає здатність дитини до самовдосконалення, самоосвіти, саморегулювання. В цьому аспекті актуальною є проблема формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи.

У сучасних умовах відбувається глобальна комп'ютеризація усіх видів діяльності, зокрема, навчальної. Значного прогресу в галузі освіти можна досягти через впровадження відповідних комп'ютерних технологій, які зможуть зробити процес здобуття освіти більш гнучким, індивідуалізованим. Використання комп'ютерних технологій у початковій школі є одним із сучасних засобів розвитку особистості молодшого школяра, формування його вміння самоорганізації.

Отже, є очевидним, що актуальність даного дослідження знаходиться в контексті соціально-економічних, інноваційно-наукових трансформацій в освіті України, а також обумовлена реформаційними процесами, пов'язаними з

орієнтацією на потреби учня в освітньому процесі та формування компетентностей через наскрізний досвід.

Актуалізацію дослідження «підсилюють» визначені дисертантом суперечності між: між консервативністю традиційної системи освіти, що залишається знаннево-орієнтованою, та необхідністю формування особистості школяра як відкритої системи, здатної до саморозвитку та самоорганізації; недостатнім взаємозв'язком природничих (технічних) та гуманітарних знань, що належать до змісту освіти початкової школи, та вимогою суспільства формувати комплекс інтегрованих компетентностей, зокрема інформаційно-комунікативних; між потребою формувати особистість школяра, здатного до навчання впродовж життя відповідно до власної траєкторії розвитку, та існуючими підходами до нього як до об'єкта впливу, а не особистості, яка здатна саморозвиватися та самоорганізовуватися; між комп'ютером як засобом навчання для вчителя та учнів і як засобом самоосвітньої та самоорганізаційної діяльності.

Тож вибір теми дисертаційного дослідження є цілком обґрунтованим на рівні теорії і практики початкової освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Дисертація Чикурової О. Я. має чітку структуру, складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (224 найменування, із них – 14 іноземними мовами). Загальний обсяг роботи становить 264 сторінки, основний зміст викладено на 192 сторінках.

Розроблені автором і викладені у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають високий рівень обґрунтованості. Структура та кількість опрацьованих літературних джерел свідчить про цілісність проведеного дослідження, автор посилається на класичні й сучасні праці відомих фахівців, дискутує з ними і пропонує власне бачення відповідних економічних явищ та процесів.

Мета дослідження має прогностичний характер і передбачає

обґрунтування та експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи засобами комп'ютерних технологій.

Достовірність результатів дослідження забезпечено комплексом вихідних теоретичних положень і понятійно-термінологічного апарату, багаторічним досвідом вивчення проблеми, використанням комплексу взаємопов'язаних методів дослідження, адекватних його об'єкту, предметові та завданням.

Дисертанткою коректно сформульовано перелік завдань, пов'язаних із конкретизацією змісту основних дефініцій дослідження, виокремленням психолого-педагогічних особливостей самоорганізації навчальної діяльності молодших школярів; визначенням структури вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи, уточненням критеріїв і показників для визначення рівнів його сформованості; конкретизацією дидактичного потенціалу засобів комп'ютерних технологій в освітньому процесі початкової школи; обґрунтуванням педагогічних умов формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи та моделюванням процесу їх реалізації; експериментальною перевіркою ефективності комп'ютерних технологій як засобу реалізації педагогічних умов формування вміння самоорганізації учнів початкової школи.

До переваг роботи Чикурової О. Я. можна віднести її безсумнівне практичне значення, яке полягає в розробці методики формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи засобами комп'ютерних технологій, її успішній апробації та експериментальній перевірці, а також розробці сайту-каталогу «Вчуся САМ(а)» (http://bit.do/self_edu_tnpu) зі зручною навігацією і змістовим контентом щодо розвитку й експериментального навчання учнів початкової школи засобами комп'ютерних технологій та формування в них вміння самоорганізації навчальної діяльності.

Зроблені у дисертації висновки та рекомендації логічні і є результатом всебічного й об'єктивного аналізу досліджуваних явищ, здійсненого за допомогою сучасного наукового інструментарію. В процесі дослідження

застосовано загальнонаукові та спеціальні прийоми і методи пізнання. Їх використання дало змогу дисертантці всебічно науково обґрунтувати теоретичні, методологічні та практичні аспекти формування самоорганізації навчальної діяльності учня початкової школи засобами комп'ютерних технологій.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом. Чикурова О. Я. на достатньому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, її актуальність, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічні й теоретичні основи, аргументувала використання обраних методів дослідження.

У вступі обґрунтовано вибір теми та її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, подано методи наукового дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження отриманих результатів.

Перший розділ *«Теоретичні аспекти проблеми самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи засобами комп'ютерних технологій»* присвячено теоретичному аналізу проблеми формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи, охарактеризовано такі основні поняття дослідження «навчальна діяльність», «саморегуляція», «самоорганізація», «самоорганізація навчання», «самопроцеси особистості»; охарактеризовано філософсько-педагогічні та психологічні аспекти самоорганізації особистості; окреслено особливості самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи в умовах реалізації концепції «Нова українська школа»; охарактеризовано комп'ютерні технології як засіб формування діяльності самоорганізації учнів початкової школи.

У другому розділі *«Науково-методичні аспекти формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учня початкової школи»* авторкою проаналізовано компоненти, критерії та показники визначення рівнів сформованості вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи; охарактеризовано педагогічні умови формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку засобами комп'ютерних технологій; обґрунтовано розроблену модель реалізації педагогічних умов

формування навичок самоорганізації навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку.

У третьому розділі «*Організація та результати експериментального дослідження*» здійснено діагностику стану сформованості вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи; представлено зміст і результати дослідно-експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи засобами комп'ютерних технологій; описано методiku їх реалізації, форми і методи експериментального навчання.

На нашу думку, висновки до розділів та загальні висновки є чіткими й логічно аргументованими, містять коректні узагальнення, їх зміст переконує у тому, що дисертантка досягла поставленої мети дослідження і виконала визначені завдання.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях. Основний зміст та результати дослідження подано в достатній кількості публікацій, а в 9 наукових публікаціях, із них: 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття в зарубіжному науковому періодичному виданні (Scopus), 3 – у матеріалах наукових конференцій). Наукові публікації, оприлюднені за тематикою дисертації, містять обґрунтовані результати відповідно до поставлених завдань, вирізняються повнотою та якісним викладом матеріалів дослідження. Загалом вимоги щодо кількості і якості публікацій виконано.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Чикурової Ольги Ярославівни відповідає спеціальності, за якою вона подана до захисту. Її структура, зміст, висновки повністю відображають основні положення дослідження. Оформлення дисертації відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12. 01. 2017 р.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час рецензування дисертації порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації)

та текстових запозичень не виявлено. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі ідеї та наукові положення, викладені в ній, отримані авторкою особисто.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, вважаємо за доцільне висловити певні зауваження та побажання дискусійного характеру. Зокрема:

1. Перший розділ дисертації дещо переобтяжений характеристикою відомих та усталених наукових понять, таких як «навчальна діяльність» (с. 45), «самоконтроль» (с. 51), «синергетика» (с. 33), «синергетичний підхід» (с. 42), «саморегуляція» (с. 48), «педагогічні технології» (с. 57) та ін. У процесі аналізу цих понять важливим є, насамперед, їх авторське тлумачення в контексті досліджуваної проблеми. Окрім цього, авторка захоплюється тлумаченням філософсько-педагогічних основ дослідження проблеми самоорганізації діяльності (так звані процеси «само-»).

2. На нашу думку, доцільно було б у змісті дисертації чітко диференціювати поняття «самоорганізація навчальної діяльності» та «вміння самоорганізації навчальної діяльності» (предмет і мета дослідження). Самоорганізація навчальної діяльності – це процесуальне явище, а вміння – його результат. Постає запитання: «Що є визначальним – формування діяльності самоорганізації чи вміння його здійснювати?».

3. Серед обґрунтованих педагогічних умов друга умова «Створення ситуацій самостійної навчальної діяльності для формування загальнонавчальних умінь і навичок» недостатньо чітко відображає напрям формування самоорганізації навчальної діяльності, оскільки самостійна навчальна діяльність спрямована на формування загальнонавчальних умінь і навичок, а не на вміння самоорганізації навчальної діяльності.

4. У третьому розділі доцільно було б рівнозначно описати всі форми, навчально-методичне забезпечення, а також методи і технології освітнього процесу, представлені в моделі (с. 117). Авторка чомусь надає перевагу таким

методам і технологіям як самостійна робота, веб-квест, щоденники рефлексії, навчальні та дослідницькі ігри. Натомість, такі методи і форми як учнівське портфоліо, ігрове проєктування, інтерактивний робочий зошит описані недостатньо глибоко.

Проте, висловлені зауваження та побажання не знижують якості й практичного значення дисертації, мають здебільшого рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Чикурової О. Я.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Чикурової Ольги Ярославівни «Формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи засобами комп'ютерних технологій» є самостійним, цілісним та завершеним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12. 01. 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12. 01. 2022 р. № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Ірина ЖАРКОВА

